

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

КІР'ЯН Вікторія Олександрівна - аспірантка Юридичного інституту Національного авіаційного університету

В статті визначаються основоположні положення трансформації концепцій інформаційного суспільства, доводиться і аргументується визначальна роль концепції інтересу при побудові інформаційного суспільства в Україні.

Ключові слова: *інформаційне суспільство, теорія інформаційного суспільства, парадигмальні трансформації, інформаційне право, інформаціологія, інтерес, національні інтереси, інформаційні інтереси.*

У наших попередніх публікаціях намізверталась увага на те, що сучасні дослідження проблем розвитку інформаційного суспільства мають певну гомоцентричну спрямованість, коли дослідники концентрують свою увагу на розгляді сутнісних ознак інформаційного суспільства, натомість не аналізують інтереси суспільства, не визначають розвиток інформаційного суспільства через категорію інтерес. Саме тому, в даній статті, нами буде проаналізовано таку категорію як „національний інтерес”, та здійснено спробу щодо обґрунтування необхідності включення даної концепції в базовий методологічний інструментарій вивчення інформаційного суспільства.

Стан наукової розробленості Науково-теоретичні дослідження у цій сфері представлені роботами вітчизняних та зарубіжних фахівців інформаційного права, а саме: І. Арістової, І. Бачило, В. Гавловського, В. Гурковського, О. Дзьобаня, В. Демиден-

ка, М. Дімчогло, В. Залізняка, В. Ліпкана, М. Линника, В. Логінова, Ю. Максименко, П. Матвієнко, В. Новицького, Н. Новицької, К. Татарникової, В. Туніка, В. Цимбалюка, К. Череповського, О. Шепети, М. Швеця тощо.

Одним із базових понять, на які можемо спиратися в контексті порушених питань, виступає законодавче визначення поняття національних інтересів у Законі України „Про основи національної безпеки України”. Відповідно до ст. 1 даного закону національні інтереси – життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток.

Існування в рамках кожного інформаційного суспільства окремо взято країни внутрішніх інтересів є об'єктивною умовою. Це створює умови для необхідності розроблення уніфікованої методології узгодження (конвергенції) інтересів інформаційних суспільств глобального центру і глобальної периферії, що інколи може призводити до конфронтації.

Адже у даному випадку доцільно враховувати ті негативні тенденції із застосуванням даної категорії в геополітиці, які відбулися. Зокрема, дану категорію у науковий і практичний обіг було уведено США для створення сприятливих умов і реалізації інтересів США у різних країнах світу. При-

чому таке вульгарна трактування призводить до того, що США не рахується з безпекою або інтересами інших країн, якщо, на їх думку, певні чинники чи умови можуть негативно впливати на реалізацію інтересів США.

Також достатньо згадати горбачовський період, за якого почала відбуватись надмірна пропаганда загальнолюдських цінностей над національними. Чим все скінчилося і в методологічному і в практичному плані нам відомо: було зруйновано наймогутнішу державу світу, зруйновано без війни, але через упровадження деструктивних за змістом і конструктивних за формою парадигм, котрі насаджувалися як через політичні еліти, так і через науковців, які пропагували в аксіоматичній формі домінування і пріоритет загальнолюдських цінностей над національними. Більше того, якщо в Україні і країнах СНД через достатній високий рівень інтелектуальної еліти ці питання швидко збагнули і повернулися до проблем забезпечення національної безпеки, аналізу їх складових тощо, то в Європі дані питання набули нового поширення наслідком чому стало ухвалення рівності геїв та лесбіянок зі звичайними людьми, зокрема надання їм права укладати одностатеві шлюби та всиновлювати дітей.

Паралельно із цим європейське суспільство відчуває брак мети руху: Європа з проголошеними цінностями і слабкістю у їх відстоюванні виявилися нездатною протистояти ісламу, навалі мігрантів і відповідно ніяким чином не запобігало утворення гетто, цим сприяючи краху теорії мультикультуралізму та етнізації цілих сегментів Інтернет. Занадто захопившись власними теоретичними конструкціями, європейці виявилися не готовими адекватно сприйняти дійсність: механізм правового регулювання не ефективний в сучасних умовах навали мігрантів. Як результат: постійні емігрантські бунти, зростаюча кількість безробітних із числа мігрантів, зростаюча кількість осіб, з числа мігрантів, що перебувають на соціальному утриманні від держави і невдоволення корінного населення – усе це

наслідки реалізації концепції загальнолюдських цінностей, їх возвеличення над національними інтересами.

Викладені нами положення не мають сприйматися як заперечення необхідності врахування загальнолюдських цінностей (як протомодель інформаційних інтересів), натомість ми відстоюємо позицію, згідно з якою національні інтереси становлять першооснову будь-яких інших інтересів. Саме таке розуміння і буде покладено в основу формування параметрів та інтересів інформаційного суспільства в Україні, адже концепція інформаційних інтересів як інтересів всезагальних, які поглинають усі інші і перебувають наче над усіма інтересами, нами повністю не підтримується.

Відтак можемо вийти і на інше твердження: зіткнення інформаційних інтересів є апіорним фактом : жодне суспільство на цій планеті не може бути безконфліктним, у тому числі і інформаційне. Це виступає додатковим аргументом на користь нашої позиції щодо необхідності збереження провідної ролі держави і права у розвитку інформаційного суспільства.

Національні інтереси виступають певною ідеологією і засобами обґрунтування декларацій програм і політичних доктрин правлячої верхівки, практично здійсненого політичного курсу.

Із розвитком інформаційної цивілізації і формуванням інформаційного суспільства дана концепція була трансформована в інтереси інформаційного суспільства. Саме тому слід дуже обережно підходити при бездумному перенесенні положень стосовно глобального ІС до нашої держави, особливо слід чітко визначати національні інтереси і вже на їх основі будувати дане суспільство.

Становлячи першооснову інформаційного суспільства, інформаційні інтереси, з урахуванням збереження нашої думки щодо провідної ролі держави, пропонується розглядати як усвідомлені особою і суспільством, гарантовані державою цільові настанови щодо необхідності прогресивного існування та стабільного конструктивного та безпечного розвитку інформаційного суспільства як організму, що складається з

інформаційних інтересів особи, суспільства і держави.

Через те, що окремих спеціальних досліджень, присвячених аналізу інформаційних інтересів, замало, зосередимо увагу на загальних дослідженнях, в яких описуються національні інтереси, і екстраполюємо дані положення з урахуванням методологічної специфіки і предмета дослідження до нашої дисертації.

Здійснений нами аналіз інформаціологічної літератури дав змогу виділити так підходи:

1) нігілістичний – в його рамках дослідники не розглядають інформаційні інтереси як категорію інформаційного суспільства і не вважають за потрібне її вивчення – роботи І.В.Арістової, Р.А. Калужного, А.І.Марущака, М.Я.Швеця та ін. [1–4];

2) конструктивний – в його рамках дослідники подають категорію „інтерес” як базову або принаймні визначальну для формування інформаційного суспільства – В.Ю. Баскаков, Ю.Є. Максименко, В.А.Залізник, В.А.Ліпкан, О.В.Логінов, А.М.Новицький, Н.Б.Новицька, О.В.Стоєцький та ін. [5–7]

Представники першої групи за нашою умовною класифікацією відстоюють позицію відповідно до якої неможливо визначити точний перелік інформаційних інтересів, як усвідомлених потреб інформаційного суспільства.

Стосовно концептуальної позиції представників другої групи, то в її рамках активно відстоюється позиція, відповідно до якої інтереси виступають ключовим напрямом формування та розвитку інформаційного суспільства. Також можна відмітити тенденцію не просто до спроб перерахування або чіткого визначення вичерпного переліку інформаційних інтересів, скільки до формування ієрархії інформаційних інтересів, за допомогою яких можна було б виділити декілька їх груп причому за різними критеріями. Створення даної ієрархії визначатиме подальший рух розвитку інформаційного суспільства і формування політичних цілей, які не є тотожними політичним бажанням [8,9].

Цікавою для розгляду є думка В. Ковальського, О. Маначинського, Є. Пронкі-

на, які визначають національні інтереси як реальну причину дій нації й держави, цілеспрямованих на своє виживання, функціонування й розвиток, ... сукупність національних цілей і базових цінностей, які відіграють важливу роль у стратегії й тактиці у сфері національної безпеки [10].

На думку Н.Р.Нижник, національні інтереси – це сукупність по-треб, задоволення яких забезпечує саме існування і можливість прогресивного розвитку особи, суспільства, держави ... об'єктивні по-треби матеріального та духовного існування як внутрішньо цілісного та самобутнього соціального утворення ... усвідомлені суспільством та виражені в Декларації про дер-жавний суверенітет, Конституції України, Концепції національної безпеки чи якомусь іншому документі конституційного рівня у вигляді програмних цільових настанов життєво важливі потреби існування та розвитку природи, людини, соціальної групи, суспі-льства, держави. З цього погляду національні інтереси – це фун-даментальні цінності народу... [11, с. 9–10].

У дещо іншому ракурсі подає власне бачення О. Майборода, який визначає національний інтерес, як реалізацію природного права народу на гідне існування, важливу детермінанту національного відродження України. Національний інтерес виступає у ролі дійової, рушійної сили історії, бо ж полягає в реалізації права кожного народу на самостійне існування, включеність у світову цивілізацію [12, с. 108].

Подамо ще одне визначення. Зокрема В.Кириченко зазначає, що національні інтереси відображають об'єктивні потреби національного розвитку українського суспільства, його ідеал та мету. Розглядаючи дану категорію, В.Кириченко пропонує підходити до її вивчення з культурно-історичних позицій. Крізь їх призму враховується специфіка суспільного життя, яке полягає у тому, що об'єктивні соціальні тенденції реалізуються через суб'єктивні. Зрештою ідеологія є нічим іншим як ідейно-світоглядним уявленням інтересів окремих суб'єктів громадянського суспільства (класів, соціальних груп, партій) і видаван-

ня їх за інтереси усього суспільства, всієї нації, всієї держави. Серцевину ж ідеології становлять ідеї й ідеали [13, с. 117].

На наш погляд саме у даному визначенні найбільш повно відображено зміст національних інтересів, оскільки автором подається власне бачення формування алгоритму будови інтересів: потреби – інтереси – ідеал. Логічною виступає пропозиція даного автора щодо розроблення ідеології на підставі пропонованого алгоритму [13, с. 117].

Існує чимало і інших цікавих визначень [14]. Натомість наше завдання полягає у тому, щоб виділити родове поняття, і відповідно відпрацювати необхідне для нашого дослідження поняття „інформаційний інтерес”.

Зважаючи на викладене, узагальнюючи термінологічні дослідження щодо визначення змісту категорії „національні інтереси” і екстраполюючи їх на наше дослідження, можемо виділити такі аспекти.

1. Інформаційні інтереси можуть розглядатися як у вузькому, так і широкому розумінні.

У вузькому розумінні може йтися про інтереси окремо узятото інформаційного суспільства, або про національні інтереси виключно в інформаційній сфері. У широкому розумінні, під інформаційними інтересами розуміють систему істотних ознак і обставин існування та прогресивного сталого, безпечного розвитку інформаційного суспільства (особи, суспільства, державних і недержавних інституцій), а також усю сукупність потреб в різних сферах життєдіяльності інформаційного суспільства.

Категорія „інформаційний інтерес” тим і відрізняється від поняття „інтереси ІС”, що відбиває інтереси усіх учасників ІС, незалежно від інформаційної ознаки, а не інтереси лише одного ІС як системного утворення.

Інформаційний інтерес – це інтегральний вираз інтересів усіх членів інформаційного суспільства, що формуються, розвиваються, реалізується і припиняються через і за допомогою даного суспільства. Ці інтереси поєднують інтереси кожної людини, суспільства і держави в цілому. При цьому

доцільно зважати на інформаційні інтереси держави, оскільки збереження контролю над розвитком інформаційного суспільства виступає на наш погляд визначальним елементом збереження інституціональної складової і її впливу на самоорганізаційні процеси, які інколи можуть носити ентропійний характер.

До інформаційних інтересів ІС належить і незалежна, суверенна, соборна, демократична Україна, характерними рисами якої є розвинене громадянське суспільство, інформаційна держава, правова держава, економічний та політичний плюралізм, ідеологія та мораль, що базуються на національних та вселюдських цінностях, повага до прав людини; і розбудова економічних відносин на підставі розуміння сучасних тенденцій щодо транзитивності економіки; і формування безпечного соціального інформаційного середовища, виховання молоді з повагою до українських традицій та культури, врахування зарубіжних зразків, але не сліпе їхнє копіювання; і формування оновленої системи законодавства, натомість знову ж таки, ґрунтуючись на українських традиціях правотворення, лишаячи остеронь бездумну імплементацію тих положень, які шкодять національним інтересам і унеможливають прискорений розвиток інформаційного суспільства тощо.

Інформаційні інтереси за даного випадку набувають нового статусу – вони виходять за рамки інформаційної сфери і стають визначальними для формування державної політики в будь-якій сфері життєдіяльності. Змістовною ознакою інформаційного суспільства та інформаційних інтересів виступає залучення до управління суспільством конкретних громадян за умови збереження провідної ролі держави, перетворення конкретної людини на активного учасника суспільних інформаційних відносин, а також інформаційного суспільства.

2. Відповідно до головних об’єктів національної безпеки, категорія „національний інтерес” співвідноситься із такими поняттями як „особистий інтерес”, „державний інтерес”. При цьому слід акцентувати увагу не лише на рисах, що різнять ці групи інтересів, а на тих, що споріднюють їх, утво-

АНОТАЦІЯ

У статті визначено засадничі положення трансформації концепцій інформаційного суспільства, доведено визначальну роль концепції інтереси при побудові інформаційного суспільства в Україні.

SUMMARY

In the article authors define the basis of information society theory transformation, is argued, that the most important role plays "interests" conception as a basis of forming information society in Ukraine.

рюючи власно категорію „національний інтерес”.

3. При дослідженні інформаційних інтересів, екстраполюючи формулу національних інтересів як органічної сукупності інтересів особи, суспільства і держави, доцільно зважати най той факт, що важливим завданням постає здатність ідентифікувати загрози інтересам, завчасно виявляти тенденції, які за певних обставин можуть зашкодити цим інтересам.

4. Визначення поняття інформаційних інтересів має будуватись відповідно до правил формальної логіки: визначення поняття будується через ближчий рід та вид. Отже поняття, що визначається, за даного випадку „інформаційні інтереси”, має бути підведено під поняттям ширшого порядку, тобто родове поняття, потім визначаються його сутнісні ознаки, які дозволяють відзначати та відділяти дане поняття від інших понять, що входять до даного родового поняття [15].

Література

1. Марущак А.І. Правові основи захисту інформації з обмеженим доступом : [курс лекцій]. – К. : КНТ, 2007. – 208 с.
2. Цимбалюк В. С. Основи інформаційного права України : [навч. посіб., 2-е вид.] ; за ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного та П.В. Мельника. – К. : Знання, 2009. – 414 с.
3. Цимбалюк В. С. Основи інформаційного права України : [навч. посіб.] ; за ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного та П.В. Мельника. – К. : Знання, 2004. – 274 с.
4. Арістова І.В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності ОВС України: організаційно-правові засади : дис... д-ра. юрид. наук: 12.00.07/ Ірина Вікторівна Арістова. – Х., 2002. – 408 с.
5. Логінов О. В. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади : дис... канд... юрид. наук : 12.00.07 / Олександр Володимирович

Логінов. – К., 2005. – 237 с.

6. Баскаков В. Інформація з обмеженим доступом : аналіз термінологічно-понятійного апарату // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – вип. 5. – С. 124-127.

7. Ліпкан В. А. Систематизація інформаційного законодавства України : [Монографія] / В. А. Ліпкан, В. А. Залізник / за заг. ред. В. А. Ліпкана. – К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2012. – 304 с.

8. Почепцов Г. Г. Національна безпека країн перехідного періоду : [Навч. посіб.] / Г. Г. Поцепцов. – К., 1996. – С. 10.

9. Косевцов В. О., Бінько І.Ф. Національна безпека України: проблеми та шляхи реалізації пріоритетних національних інтересів: Монографія. – К.: Нац. ін-т стратегічних досліджень, 1996. – 61 с.

10. Ковальський В., Маначинський О., Пронкін Є. Національні інтереси: загрози та їх нейтралізація // Віче.– № 7. – 1994. – С. 57.

11. Нижник Н.Р., Ситник Г.П., Білоус В.Т. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): Навчальний посібник / За заг. ред. П.В.Мельника, Н.Р.Нижник. – Ірпінь, 2000.

12. Майборода О., Кириченко. В, Римаренко Ю. Національний інтерес // Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького; редкол.: Ю.І.Римаренко (відп. ред.) та ін.. – К.: Довіра: Генеза, 1996.

13. Кириченко В. Національні інтереси (процес об'єктивізації) // Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького; редкол.: Ю.І.Римаренко (відп. ред.) та ін.. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – С. 117.

14. Парахонський Б.О. Національні інтереси України (духовно-інтелектуальний аспект): Монографія. Сер. “Наукові доповіді”. – Вип. 6. – К., 1993. – 43 с.

15. Шаваев А. Национальная безопасность и национальные интересы / Анатолий Шаваев // Власть. – 2004. – № 3. – С. 39-45.